

واکاوی دلایل سقوط حکومت بشار، آینده دمشق و جایگاه ایران در سوریه جدید در گفت‌وگوی «شرق» با کارشناسان

روزگار پسا اسد

مهدی بازگان: از شامگاه روز شنبه روند وقایع در سوریه به سرعت برق‌وباد جریان دارد. تا جایی که روند سریع تحولات سوریه، عملاً امکان هرگونه تحلیل، ارزیابی و نیز پیش‌بینی وقایع پیش‌رو را برای هر ناظر و تحلیلگری به یک امر تقریباً محال تبدیل کرده است. بااین‌حال و تا همین جای کار، سوالات اساسی و بنیادی بسیاری وجود دارد. دلایل یا دلایل وقوع و روند تند تحولات در سوریه چه بود؟ به گونه‌ای که در بازه زمانی کمتر از ۱۰ روز (از هشتم آذرماه تا شامگاه شنبه)، شاهد سقوط شهرها یکی پس از دیگری، تصرف دمشق و نهایتاً خروج بشار اسد بودیم. اگر موضوع پروژه خارجی در میان است، چه ابعادی و حضور چه بازیگرانی را برای این پروژه می‌توان تصور کرد؟ از همه مهم‌تر اینکه سوریه «پسا اسد» چگونه کشوری خواهد بود و آیا نقش و جایگاهی برای ایران در سوریه جدید وجود خواهد داشت یا خیر؟ بی‌شک پاسخ به این سوالات و پرسش‌هایی از این دست می‌تواند به روشن‌شدن آنچه طی ۱۰ روز گذشته در سوریه روی داد، کمک کند. از این‌رو «شرق» در گفت‌وگویی با کارشناس سنی کرده است به روشن‌شدن ابعاد مختلف روند سریع تحولات در سوریه از آغاز درگیری‌ها در ادلب تا سقوط بشار اسد و خروج مہمشم از کشور بپردازد که در ادامه ماحصل این گفت‌وگفت‌ها را می‌خوانیم.

عباس عبدی: بعید است که سوریه بتواند در کوتاه‌مدت به ثبات نسبی برسد

عباس عبدی در پاسخ به این سوالات «شرق»، ابتدا به ساکن روند سریع و سیال تحولات سوریه را ناشی از «تغییر موازنه قوا در منطقه خاورمیانه»

می‌داند و در تشریح و تبیین نکته خود باور دارد: «این تغییر موازنه قوا در غرب آسیا، هم به لحاظ روانی و هم به لحاظ میدانی، باعث تفوق نیروهای مخالف بشار اسد بر حکومت سوریه شده است». چراکه از نظر این تحلیلگر: «حکومت سوریه یک حکومت نظامی-امنیتی بود که به طور کلی اتکای خود را بر دو ویژگی مذکور (نظامی‌گری و نگاه امنیتی) قرار داد و طی ۱۲ سال گذشته و با شکل‌گیری گونه اعتراضات مردمی در این کشور، شدت نیازمندی اسد و حکومت دمشق به نیروهای خارجی و مشخصاً تهران و مسکو برای

مواجهه با این اعتراضات افزایش پیدا کرد». با توجه به نکات یادشده، او این نتیجه را می‌گیرد: «اگر روسیه در پشت پرده سازشی انجام داده باشد و هم‌زمان با آن، شاهد ضعف میدانی ایران و حزب‌الله در حمایت از حکومت اسد بوده باشیم، طبیعی است که حکومت سوریه هم احساس ضعف کرده و دست خود را به نشانه تسلیم بالا برده باشد».

این کارشناس در ادامه گفت‌وگفت خود با «شرق»، علت سقوط سریع بشار اسد را هم به بوته تحلیل برده و این گزاره محتمل را پیش می‌کشد: «شاید ارتش سوریه هم در این بین توافقاتی را انجام داده باشد». اما درنهایت از زاویه نگاه عبدی: «جنگ داخلی ۱۴ساله سوریه این کشور را مستهلک کرده بود، به طوری که دیگر تداوم این شرایط برای سوری‌ها قابل تحمل نبود و جامعه این کشور را به شدت خسته کرد و در کنار آن، کشورهای حامی حکومت سوریه هم طی سال‌های اخیر، هم به لحاظ مادی، هم به لحاظ سیاسی و دیپلماتیک و هم به لحاظ نظامی و لجستیک بسیار ضعیف شدند». با چنین قرآنتی او طبیعی می‌بیند: «بشار اسد مقاومت در برابر مخالفان خود را بی‌فایده تلقی کرده باشد و به حکومتش پایان داد». اما درباره حدود و ثغور «سوریه پسا اسد» نیز این روزنامه‌نگار نکاهی محتاطانه و درعین‌حال نه‌چندان خوش‌بینانه دارد و به گفته او: «بعید است که این کشور با حضور این‌میزان گروه‌های مختلف سیاسی و مسلح و همچنین بازیگری و بازیگردانی کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای (در سوریه)، بتواند در کوتاه‌مدت به ثبات نسبی برسد». و در ادامه چنین ارزیابی‌ای، او متذکر می‌شود: «قطعا سوریه با بحران‌های عمیقی مواجه خواهد شد و به همین منظور نمی‌توان پیش‌بینی کرد چه اتفاقاتی در این کشور روی خواهد داد».

صادق ملکی: قضاوت و پیش‌بینی در مورد سوریه پسا اسد زودهنگام است

صادق ملکی از جمله دیپلمات‌ها و کارشناسانی بود که در پاسخ به سوالات «شرق» و واکاوی چرایی سقوط حکومت اسد، فقدان عمق استراتژیک دولت او در میان مردم سوریه را مهم‌ترین عامل سقوط و فروپاشی نظام یعنی سوریه می‌داند و

تاکید دارد: «اتکای اسد به اقلیتی رانت‌خوار، دریافت پشتیبانی چندوجهی، دلبستگی به روسیه و... هیچ‌کدام نمی‌توانست دولتی که مردمش از آن نارضایتی زیادی داشتند پایدار نگه دارد». لذا به گفته این دیپلمات پیشین کشورمان: «سقوط اسد فقط دیر و زود داشت که خطای راهبردی عملیات هفتم اکتبر حماس و نقطه جهش آن گردیده و چالش‌های حزب‌الله، سقوط (اسد) را امری اجتناب‌ناپذیر کرد». با چنین برداشتی، صادق ملکی ارجاعی هم به تحولات جاری در سوریه می‌دهد و از دید او: «درحال حاضر نوع ورود مخالفان اسد به دمشق و اظهارات جولانی حاکی از روند عقلایی انتقال قدرت و حاکی از قاهمات چندوجهی و پیچیده میان بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی در انتقال قدرت دارد». با وجود این، ملکی «برنده اصلی سقوط اسد را آنکارا می‌داند».

ملکی معتقد است: «تضعیف نگاه سیاسی از سوی ایران در بحران سوریه یک خطای راهبردی بود». از منظر ملکی، این سبب شد: «بسترها برای از دست رفتن سرمایه و دارایی استراتژیک ایران در این کشور فراهم شود». لذا به باور او: «اگر علل این اتفاقات درک و به علل آنست بیشتر منجر شود، می‌تواند بسترساز تغییر راهبردها شده و از تهدید برای ایران و ایرانیان فرصت بسازد». ضمن آنکه تحلیلگر ارشد حوزه بین‌الملل بقیقین دارد: «با تغییر نگاه می‌توان سقوط اسد را به فال نیک گرفت». با چنین نگاهی، مفسر سیاست خارجی اشاره دارد: «تحولات غزه، لبنان و سوریه، راهبردهای دیپلماتیک شود، پس از این می‌بایست عمق استراتژیک ایران را نه در سواحل مدیترانه، بلکه در میان مردم و در جغرافیایی به پهنای خزر تا خلیج فارس جست‌وجو کرد».

صادق ملکی در پاسخ به این پرسش کلیدی که سوریه «پسا اسد» چگونه کشوری خواهد بود، نگاهی دست به عصا دارد و به گفته او: «قضاوت و پیش‌بینی در مورد سوریه پس از اسد زودهنگام است». چراکه از منظر او: «تحولات این کشور در دوران گذار است، با وجود این علانم اولیه از انتقال قدرت عامل کاهش نگرانی است». به باور این دیپلمات پیشین کشورمان، «مهم‌ترین چالش دمشق، (ابومحمد) جولانی است که نگاه جدی به آنکارا خواهد داشت» و پس از آن نیز «آغاز مسئله کردها و در ادامه موضوع علوی‌ها، چالش‌های بعدی سوریه پسا بشار خواهند بود». با

وجود این، تحلیلگر ارشد مسائل خاورمیانه، «مسئله کردهای سوریه را امری بین‌المللی و خصوصاً مرتبط با آمریکا و در بُعدی فرامنطقه‌ای توصیف می‌کند». لذا او بعید می‌بیند که «واشنگتن در این مرحله بخواهد ابعاد بحران را در خاورمیانه گسترش دهد».

دیپلمات اسبق کشورمان ارزیابی‌اش را این‌گونه ادامه می‌دهد: «پس از تحولات غزه، لبنان و سوریه، تهران با خاورمیانه‌ای جدید مواجه بوده و باید برای شرایط متنوع و متفاوت آن برنامه چندوجهی داشته و با تکیه بر رویکردی نوین منافع ملی ایران و ایرانیان را تأمین کند».

ابراهیم فراهانی: در دوره پسا بشار، احتمال سه‌پاره‌شدن سوریه بین کردها، معارضین و علوی‌ها وجود دارد

ابراهیم فراهانی هم دیگر کارشناسی بود که طی گفت‌وگو با «شرق» و در تحلیل چرایی سقوط سریع بشار اسد به خوش‌خیالی رئیس‌جمهور سابق سوریه اشاره دارد که باعث شد بشار اسد با اتکا به نیروهای خارجی، عملاً فرصت بازسازی و اصلاح روابط با مردم سوریه را طی سال‌های اخیر از دست

تحولات سوریه و سقوط بشار اسد شد را «ناظر به تغییر اولویت‌های نظامی و امنیتی روسیه و توجه و تمرکز پوتین در جنگ اوکراین می‌داند». بااین‌حال و به گفته این کارشناس: «گماکان برای روسیه سیطره بر بندر لاذقیه و پایگاه حمیمیم به منظور دسترسی مسکو به مدیترانه شرقی اهمیت حیاتی دارد». در نتیجه از دید او: «حفظ این نقاط برای کرملین آن‌قدر استراتژیک است که در هرگونه روند سیاسی، دیپلماتیک و میدانی پسا بشار، قطعا روسیه سعی خواهد کرد کنترل و نفوذ خود را بر این مناطق داشته باشد تا دسترسی به آب‌های آزاد از خاک سوریه برای روس‌ها حفظ شود». واکاوی سناریوهای سوریه پسا اسد هم دیگر سرفصلی بود که فراهانی درباره آن «یک سناریوی محتمل را ایجاد دولت در تبعید به دست بشار اسد می‌داند، مشروط بر آنکه رئیس‌جمهور سابق سوریه در قید حیات باشد؛ چراکه اخبار و گزارشات غیرمؤتقی دال بر سقوط یا احتمال هدف قراردادن هوایمی پسا اسد و مرگ احتمالی او مطرح شده است». سناریوی محتمل دیگری که این کارشناس روی آن مانور می‌دهد سه‌پاره‌شدن سوریه بین کردها با حمایت آمریکا، معارضین مخالف بشار اسد با حمایت ترکیه و همچنین علوی‌ها خواهد بود.

بدهد. ضمن آنکه به گفته این تحلیلگر ارشد مسائل بین‌الملل: «بشار اسد با انتخابات نمایشی ریاست‌جمهوری در سال ۲۰۲۱ و ادعای پیروزی ۹۵درصدی آرای او، نتوانست بهبودی نسبی در وضعیت سوریه ایجاد کند». لذا از دید او: «در مجموع کار به جایی رسید که ارتش سوریه با کمترین مقاومت سلاح خود را تسلیم کردند». از طرف دیگر، فراهانی این نکته کلیدی را متذکر می‌شود: «طی شش سال گذشته، ترکیه برخلاف توافق سوچی ذیل روند آستانه در منطقه ادلب و با نقش‌آفرینی میت (دستگاه اطلاعاتی ترکیه)، حمایت همه‌جانبه نظامی، امنیتی و لجستیکی از گروه‌های مخالف بشار اسد داشت و به موازات آن با عملیات ۱۷ اکتبر ۲۰۲۳ که به ترور فرماندهان محور مقاومت و تضعیف توان و نفوذ آن (محور مقاومت) منجر شد، شرایطی شکل گرفت که در دست پس از وقوع آتش‌بس بین اسرائیل و حزب‌الله لبنان، حرکت‌های نظامی از ادلب علیه بشار اسد شروع شود». با چنین ارزیابی‌ای و از نظر این تحلیلگر: «امکان دارد درخصوص تحولات سوریه نوعی هماهنگی و همکاری چراع خاموش بین میت ترکیه و موساد در اسرائیل شکل گرفته باشد».

فراهانی نکته مهم دیگری که باعث روند سریع

ریموند ویل

RAYMOND WEIL
GENEVE

millesime
AUTOMATIC SMALL SECONDS

SARMAN Co.

شرکت سرمان

۰۲۱ ۲۲ ۶۱ ۳۷ ۵۲

GPHG
GRAND PRIX D'HORLOGERIE DE GENÈVE
2023
Challenge Watch Prize